

УДК 123: 171

МЕЦЕНАЦТВО ЯК ПРАГНЕННЯ ДО СУСПІЛЬНОЇ КОРИСТІ В УКРАЇНІ

Ірина Жеребило

*Львівський банківський інститут Національного банку України
пр. Шевченка, 9, Львів, 79005, Україна, zherebylo@lbi.wubn.net*

**Добро за указом - не добро!
І. Тургенєв**

Розглянуто процес становлення меценатства в Україні, його роль і важливість для економічного та соціального розвитку держави й суспільства. Простежено кращі традиції української доброчинності, доведено, що меценатством займалися різні люди, але вони сповідували єдину ідею – процвітання України.

Ключові слова: меценатство, доброчинність, спонсорство, суспільна користь.

“Меценатство є важливим чинником підтримки культури, мистецтва, науки і освіти, розвитку творчого, духовного, інтелектуального потенціалу суспільства.

Діяльність меценатів, що має суспільний (недержавний) характер, здійснюється у взаємодії з органами державної влади і органами місцевого самоврядування та дістає державну підтримку.

Фізичні та юридичні особи можуть займатися меценатством самостійно або разом з меценатськими організаціями, зареєстрованими у встановленому законодавством порядку.

Президент України, депутати, посадові і службові особи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також члени їх сімей можуть займатися меценатською діяльністю тільки у межах отриманих і задекларованих доходів”.

Проект Закону України “Про меценатство”

У будь-якому цивілізованому суспільстві інститут меценатства відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем. Навіть найзабезпеченіша держава не може опікуватися кожною конкретною людиною. Рівень розвитку меценатства та доброчинності в Україні не має аналогів у новітній історії. Безперечно, міра доброчинності у кожного мецената своя, але об’єднує їх переконаність у тому, що могутність та добробут України нерозривно пов’язані із благополуччям і щастям кожного її громадянина.

Сьогодні українці гостро відчувають необхідність об’єднавчої ідеї. Нею може стати прагнення кожного брати посильну участь у благодійних програмах, допомагаючи і конкретним людям, і суспільству в цілому вирішувати багато наболілих проблем. Головною метою такої ідеї повинна стати міцна консолідація усього українського суспільства. Одним з необхідних, гуманних та дієвих інструментів, за допомогою якого можна досягти цієї благородної мети, є Ліга українських меценатів, що об’єднує успішних та небайдужих людей, які добре знають потреби нашого суспільства і при цьому не бояться постійно брати на себе тягар дієвої соціальної допомоги. Результатом їх зусиль стане не тільки покращення життя конкретних людей, але й створення моральної, оптимістичної та творчої атмосфери, плідотної як для економічного, так і духовного розвитку України.

Кращі традиції українського меценатства і доброчинності мають свої коріння в епосі Київської Русі і Гетьманства. Доброчинністю займалися князі і гетьмани, під-

приємці і купці, світські та церковні особи. Пригадаймо хоча б родину Терещенків, яка тільки для рідного міста Глухова пожертувала неймовірну для того часу суму – півтора мільйона рублів. А її внесок у розвиток суспільного життя Києва важко переоцінити. Або Костянтин-Василь Острозький – діяльність його проявилася у заснуванні Острозької академії, друкарні, 600 церков, 20 монастирів, латинського костюлу, мечеті, синагоги на Волині. Власниця волинського містечка Гощі Раїна Соломо-рецька заснувала Свято-Михайлівський чоловічий монастир і школу при ньому. Княгиня Анастасія Юрїївна Гольшанська дала великі кошти на переклад і оформлення знаменитого Пересопницького Євангелія, княгині Олена й Софія Чарторийські у 1597 р. заснували спеціальну фундацію при Пересопницькому монастирі, дали кошти на шпиталь для недужих і заснували школу для селянських дітей. Свого часу коштом цукрозаводчика Платона Симиренка уперше видано Шевченків “Кобзар”. Десятки обдарованих юнаків, які не мали за що продовжити освіту, безоплатно здобули її у відомій колегії Павла Галагана й у славили нашу науку й культуру. Петро Могила, Іван Мазепа, Кирило Розумовський, Василь Тарновський, родини Галаганів, Рильських, Бродських та інші увійшли в історію України як щедрі меценати.

Слово “меценатство” означає не просто виділення коштів на певні добрі чи гуманні справи, а таку добродієність, яку понад усе шанували у Київській Русі. Російський історик В. Ключевський вважав, що давня Русь розуміла й цінила лише особисту, безпосередню добродієність, милостиню, що передавалась з рук в руки, таємно від стороннього ока [10, с. 8]. У цьому справжня добродієність відрізняється від спонсорства, коли кошти виділяються, як правило, з корисливою метою (переважно для реклами). Саме так розуміли добродієність практично всі українські меценати. Деякі з них навіть вимагали не згадувати їх у пресі, коли робили анонімні пожертвування до декількох сотень тисяч рублів. Для сучасної людини це може видаватися, щонайменше, дивним, але для людей тієї епохи це було абсолютно нормально. А термін “меценатство” уживався тоді і нині як синонім добродієності, а не тільки підтримки мистецтва, як можна розуміти, якщо виходити виключно з тлумачення етимології слова, що бере свій початок від римського патріція Мецената.

Традиція меценатства в Україні особливо поживалася у XIX ст., що можна пов'язати з наростанням патріотичних настроїв в епоху Романтизму. Якщо шляхта і дворяни керувалися принципом, „щоб не говорили, що він робить погане” (М. Гоголь), то купці відчували себе господарями країни і дбали про її добробут. Дослідники стверджують, що серед великих промисловців і торговців іноземного походження, які працювали в Україні, меценатів майже не було. Дбали про суспільну користь переважно вихідці з селянства та посадські, які розбагатіли власною працею. Завдяки меценатам українську культуру збагатили Києво-Могилянська академія, Софійський собор, храм Спаса на Берестові, Густинський монастир, училище Труша, Острозька Біблія, Київський музей мистецтв, Національний архів, Національна бібліотека, Національний музей, народні школи для селян, колекції Тарновського в Качанові, Чернігівський історичний музей В.В. Тарновського, палацова бібліотека, колегія ім. П. Галагана, журнал “Київська старовина”, металевий пароплав “Українець” Яхненків-Симиренків, українська “Родина”, “Товариство допомоги літературі й науці”, газета “Рада”, “Громадська думка”, “Літературно-науковий вісник”, наукове товариство ім. Т. Шевченка завдяки Симиренкові, іменні стипендії для гімназистів, студентів та ін [7; 8; 9].

Нині, коли занедбані багато галузей соціального життя, “олігархам” варто би запозичити хоча б частину досвіду своїх попередників.

Про меценатів, що підняли українську культуру на вищий ступінь розвитку, не охоче згадували в недалекому минулому, оскільки радянська система виробила для нашої свідомості певні стереотипи, і купець з підприємцем обов'язково повинен був виглядати як "кровопивець" і експлуататор робітничого класу й селянства. Діяльність багатьох купців і підприємців як людей, що жертвують особисті гроші на потреби освіти, мистецтва, для лікарень, притулків витіснялася зі створюваних стереотипів для підростаючого радянського покоління, тому досі погляд на заможних людей є неоднозначним та скоріше заздрісно-критичним.

Залишається дивовижним і незбагненим, чому українські купці і фабриканти витрачали величезні суми, не думаючи про фінансову вигоду. Звичайно, ідеалізувати добродійний порив "бізнесменів" теж не варто, оскільки серед них траплялися люди, що давали гроші із звичайної пики і задоволення особистих амбіцій, іноді заради чинів і орденів. Проте українське меценатство – це не просто одноразові пожертвування на "благу справу" (Могила, Мазепа, Розумовський, Ханенко, Чикаленко, Терещенко, Грушевський та ін.), а дивне явище в історії України, що не має аналогів.

Меценатством багаті люди займалися одвіку. Так, при розкопках у Феспіях (Стародавня Греція) археологи знайшли кам'яну плиту, напис на якій свідчить про передачу великої колекції різноманітних предметів мистецтва місцевому храму, що проводив раз у п'ять років загальногрецькі вшанування поетів, музикантів, артистів.

Проте символом меценатства став наближений імператора Августа, давньоримський державний діяч Гай Цильній Меценат (народився між 74-64 рр. – помер 8 р. н.е.), чиє ім'я як покровителя науки і мистецтва стало називним. Меценат протегував кращим поетам свого часу – Горацію, Вергілію, Проперцію.

Добродійність у Київській Русі відома з давніх часів. У „Повчанні” Володимира Мономаха записано: “Всього ж убогих не забувайте, але наскільки можете, по силі годуйте і подавайте сироті, і вдовицю виправдовуйте самі, і не давайте сильному губити Людину” [5, с. 31].

Потреба допомагати ближньому завжди наповнювала серця благородних людей світу. Добро і милосердя закладені в основі віровчень, прагнення допомагати потребуючим та нужденним характеризує найвищий прояв духовності людини. Великі князі Київської Русі були ктиторами, неписане правило кожному з них було будувати на рідних землях храми, вкладаючи у ту справу чималі власні кошти. Гідний приклад подвижництва й благодійництва для наших державців!

Перші спроби надати цій богоугодній справі певної системи зроблені за часів Володимира Великого. Вже тоді для жебраків будувалися богадільні і притулки, проводилися санітарно-карантинні заходи. Для забезпечення бідних прожитком були організовані суспільні роботи, практикувалася безкоштовна роздача хліба в голодні роки. Спадкоємці Володимира наслідували його приклад своїм добрим ставленням до бідних людей, турботою про сиріт, удовиць. На початку XVІІІ ст. благодійність була прерогативою церков та монастирів, що були центрами соціальної допомоги старим, убогим і хворим. Жваву участь у влаштуванні шпиталів і лікарень брали братства — громадські організації українського міщанства, які у XV–XVІІІ ст. відігравали велику роль у житті народу, у його боротьбі проти національно-релігійного гноблення. Благодійність була одним із головних завдань їх діяльності. В історії благодійності постав міщансько-братський період. Братства різним способом допомагали нужденним і постійно закликали до цього своїх членів. Братські громади об'єднали людей, свідомих своєї значущості в суспільстві, одержимих енергією діяння, праці на спільне благо, під яким розуміли добро вітчизни, культурну традицію, мову і релігію. Праця на спільне благо стала сенсом їх життя. Острозь-

ка та Києво-Могилянська академії є хрестоматійними прикладами їх діяльності в розвитку української культури [13, с.79–154].

Конституція П. Орлика (1710 р.) проголошувала завданням влади турботу про шанування закону і справедливості та захист непривілейованих суспільних прошарків. Інакше кажучи, це був перший український законодавчий документ, що чітко прописував питання соціального захисту малозабезпечених верств населення.

Меценатство в Україні має давню та ґрунтовну історію, особливі традиції, а до недавня забуті постаті нині є гордістю та прикладом для наслідування. Так, “прагнення до суспільної користі” керувало родиною українських промисловців, землевласників та меценатів – Терещенків. Козак із Чернігова Яків Терещенко, його син Артемій, оселившись у колишній гетьманській столиці Глухові, дістали прізвисько Карбованець за успішний торгівельний хист. У подальшому Терещенки: Артемій, Федір, Микола, Семен, Михайло, Варвара стануть володарями найбільших заводів з виробництва цукру, а також посідатимуть провідне місце у торгівлі хлібом, худобою, суконним виробництвом, лісообробці. Їм належатиме понад 200 тисяч га землі, з них 70 тисяч – на Київщині. Їхні рахунки лише в закордонних банках перевищували 13 млн. крб., родина мала яхту “Юланта” в Норвегії, віллу в Каннах, Трьоханастасіївську церкву та унікальну колекцію живопису. Наприкінці життя Микола Терещенко отримував чистого прибутку десять мільйонів рублів щорічно, був найбагатшою людиною у Російській імперії. За особливі заслуги та добродійну діяльність купцю першої гільдії Артемію Терещенку було даровано титул дворянина. Михайло Терещенко отримав блискучу освіту, навчаючись паралельно в університетах Москви та Лейпцига. Знав тринадцять мов, був вундеркіндом у математиці і завзятим театралом, вправним альпіністом і віртуозним музикантом. А коли він уперше сів до грального столу, його виграш сягнув такої цифри, що казино не змогло з ним розрахуватися. У двадцять п’ять років Михайло став головою промислової імперії і одним з найбагатших людей у світі. Обирався до IV Державної Думи (1912 р.), був міністром фінансів у Тимчасовому уряді (1917 р.), а згодом міністром закордонних справ. Іноземні дипломати називали Михайла Терещенка найбільш чесним і щирим міністром Тимчасового уряду, що уособлював не Росію революціонерів, і не розбещених аристократів [2; 4; 6; 9].

Згодом французький мільйонер Ротшильд, знаючи, що Терещенко – фінансовий геній, запросив його на посаду управителя свого банку в Лондоні. У 30-х роках, під час світової фінансової кризи, Терещенко врятував від краху один з найбільших у Європі банків “Кредіт Анштальдт”. За два роки цей банк став іще потужнішим. 1938 року, в ніч перед аншлюсом Австрії, Михайло Терещенко встиг перевести всі активи банку з Відня до Монако, за що Гітлер потім вважав його своїм особистим ворогом. Але не тільки цим жили Терещенки й були славетні та відомі. Належати до роду Терещенків означало не лише бути багатою людиною. Всіх Терещенків об’єднував неписаний родинний кодекс честі, якого вони дотримувались і в підприємстві, і в добродійності, і в своїй пристрасі до мистецтва. Їх справа – лікарня для бідних, яку обслуговували два фельдшери, безкоштовний відпуск ліків, безкоштовне житло й безкоштовне харчування для робітників-„терещенківців”. При кожному заводі була школа, ремісничі училище, „чайна” для проведення вистав. У своє родинне гніздо - Глухів Терещенки жертвували понад півтора мільйона рублів, на установи в Києві – до двох мільйонів рублів. Важко підсумувати результати філантропії та, на щастя, й не все вимірюється грошима... Саме тому Терещенки залишили по собі так багато пам’яток, що їх не здатна зруйнувати жодна революція.

В історії не можна щось змінити чи переписати. Але її можна продовжити. Й приклад для наслідування, слава Богу, є.

Яке коріння – такий і рід, свідчить народна мудрість, яку повністю підтверджує рід Чикаленків: Євген Харлампійович, його сини Петро, Іван, доньки Ганна, Вікторія, онуки Василь, Левко, Лел, Іван, правнуки Ірина, Євген, праправнук Сергій. Яскравий представник знатного роду Євген Харлампійович заповідав любити Україну не лише до глибини душі, але й до глибини власної кишені. Український землевласник, науковець, меценат, він вважається революціонером вітчизняного сільського господарства, винайшовши нові методи обробітку землі – “чорний пар”.

На сільськогосподарських виставках його двічі нагороджено срібною медаллю за зразкове ведення господарства. Є. Чикаленко провів реформи й у тваринництві. 60-70 карбованців давали на ярмарку в Балті за одного робочого вола з чикаленківського господарства, по 4-8 карбованців за вівцю, а ягня за 2-3 карбованці купці з Одеси забирали на експорт до Туреччини.

Чикаленко прагнув до збагачення українського селянина, навчаючи його самостійної праці за допомогою і власного бестселера “Розмова про сільське господарство”, і менеджерського хисту з питання підбору кадрів, власного прикладу в наполегливій праці, заохочування до власного, самостійного ведення господарства та прищеплюванням азів кредитування за допомогою земельних банків [7, с. 48–57].

Євген Харлампійович не шкодував грошей на жодну справу, яка могла б бути корисною для України, й ніколи цього не афішував. Наприклад, віддав 25000 карбованців на спорудження академічного будинку при Львівській політехніці з умовою, що студенти зі сходу України теж проживатимуть у цьому гуртожитку, оплачував белетристику у альманасі “Киевская старина”, виплачував гонорари письменникам (В. Винниченку, С. Єфремову, М. Коцюбинському), фінансував українські газети “Громадська думка”, “Рада”, у яких працювали та друкувались О. Олесь, П. Тичина, М. Грушевський, Б. Грінченко. Друкувався в ній і сам Чикаленко, а гонорари відписував на користь газети, заснував фонд допомоги українським письменникам імені видатного на той час прозаїка і публіциста Данила Мордовія. Встигав херсонєць вести і сільське господарство, і відвідувати столиці, зокрема в Санкт-Петербурзі завдяки зусиллям Чикаленка виникла Українська Громада, в рідному селі заснував бібліотеку для селян, куди скуповував українські книжки. Крім того, меценат опікувався хворим І. Франком, збираючи для нього кошти і надаючи власні. Дбав і про стан Шевченківської могили на Чернечій Горі, був одним з керівників громадського “Київського комітету по збудуванню пам’ятника Т. Шевченка”. Плекав ідею про заснування Українського банку – “щоб наші кооперативи не лізли в московські лабети” – і вживав для цього певних заходів. Допомагав осиротілій родині Михайла Коцюбинського. Меценатська, громадянська та господарська позиція Чикаленка не залишалась поза увагою політичних партій. Євген Харлампійович не належав до жодної політичної партії чи руху, натомість до його слів дослуховувалися політичні лідери, а також він був кандидатом у Президенти Української Народної Республіки [11, с. 225–262].

Ліга українських меценатів 1994 року створення, фундатором якої був громадський діяч Петро Яцик, щороку розглядає подання громадських організацій щодо пошукачів премії ім. Є. Чикаленка – єдиної не грошової відзнаки з низки нагород Ліги. Нагорода символічна та не менш значима. Крім диплому і невеличкої позолоченої медалі, лауреат отримує копію ікони Вишгородської Богородиці, що була берегинєю землі Києворуської.

Серед колекціонерів–меценатів не можна оминати династію Ханенків. Із найкращими мистецькими колекціями світу їх колекцію споріднює якісне наповнення – лише “Інфанта Маргарита” пензля Веласкеса, що знаходиться у Музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, це може засвідчити.

У самому серці Києва, у затінку Шевченківського парку, на тихій вулиці Терещенківській стоїть будинок, який звикли називати "Київським Ермітажем". Поціновувачі прекрасного вже, певно, здогадалися, що йдеться про Музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків.

За часів СРСР це був третій музей за збіркою та порядком надходження – після Ермітажу та Московського музею імені О. Пушкіна. Наразі колекція музею складається із близько 20 тисяч екземплярів: це збірки західноєвропейського, античного та східного мистецтв. Звісно, що більшість одиниць перебуває у фондах: за світовою практикою виставляється близько 5 – 10 відсотків від наявного, багато предметів ще потребують вивчення та реставрації. Ця колекція залишається найбільшим зібранням зарубіжного мистецтва в Україні [3; 7; 11].

Купецький хист, дворянське благородство сумського купця, цукрозаводчика й мецената Івана Герасимовича Харитоненка та його сина Павла стали яскравим прикладом того, що робити великі гроші й бути відомим на всю імперію можна й у глибокій провінції. Досвід, чесність, сумлінність, працьовитість ("трудоголізм"), ініціативність вели по життю рід Харитоненків, і навіть руйнівні пожежі, які випали на долю батька та сина, були лише спонукани до нових кроків, подекуди навіть дуже ризикових. Усі вісім цукрових заводів І. Харитоненка були модерно оснащені - господар особисто закуповував найсучасніше обладнання за кордоном. У харитонівських цукроварнях працювали водотрубні парові котли, парові турбіни, компресори, підвісні канатні дороги, безперервно діючі дефекатори й сатуратори. Харитоненкам належали цукрові заводи, землі, ліси, будівлі, 11 економік та маєтків. Бізнес їх був комплексним. Через контори в Одесі, Харкові, Москві, Томську, Владивостоці, Баку Торговий Дім "Харитоненко із сином" продавав цукор власного виробництва. Його постачали до Туреччини, Персії, Китаю, Фінляндії. Якість харитоненківського товару відзначали найвищими нагородами [4; 9].

Харитоненко мав унікальну особливість вчитися все життя. У свої 56 років вивчив французьку й вільно володів нею. Талановитий самоук, він вважав за обов'язок опікуватися професійною освітою. На його кошти в Сумах було споруджено 1873 року реальне училище, а за дев'ять років – Олександрівсько-Невську кам'яну церкву при ньому. Харитоненко був почесним її „попечителем“, за що отримав орден Святого Станіслава II ступеня. 1893 року для учнів – вихідців із селян слободи Нижня Сироватка (звідки був родом благодійник) чи, якщо таких не було, для мешканців Сум будь-якого стану, але неодмінно православного віросповідання, у цьому училищі було встановлено стипендію імені І.Г. Харитоненка.

Харківському університету Іван Герасимович 1885 року передав у подарунок триповерхове приміщення. На відзнаку цієї добродійності влада заснувала двадцять іменних харитоненківських стипендій при цьому закладі у розмірі 300 крб. кожна.

"На допомогу селянам для купівлі землі й покращення господарства" Харитоненко виділив 50 тисяч рублів, що склали статутний капітал "Олександрівського селянського сільськогосподарського банку", відкритого 1885 року сумським земством з ініціативи Івана Герасимовича.

За підтримки Харитоненка його дружина Наталія Максимівна 1888 року відкрила у Сумах притулок для дівчат з багатодітних сімей і дівчат-сиріт, пожертвавши для цього частину садиби. На кошти засновниці збудовано триповерхову споруду, оточену садом, заклад забезпечено всім необхідним для утримання 50-60 дівчат. Вихованки вчилися грамоти, арифметики, а в 16-17 років виходили із закладу підготовленими до служби в багатих родинах гувернантками, економками, покоївками або ж влаштовувались у майстерні модистками чи кравчинями.

По смерті батька Павло Харитоненко отримав у спадок сім цукрових та один рафінадний заводи, що оцінювалися в 60 мільйонів рублів, 11 маєтків на 70 тисячах десятинах власної та 30 тисячах орендованої землі, мережу контор Торгового дому з командою досвідчених управлінців. Павло Іванович вміло продовжив справу батька, постійно модернізував виробництво, відстежував новинки в сільському господарстві.

1897 року П. Харитоненко за мільйон рублів купив у Тарновських славнозвісну Качанівку, що межувала з Парафіївським маєтком, де була цукроварня (Чернігівщина). Новий господар повністю реконструював цей завод, перебудував старі службові, господарські й житлові приміщення, поновив обладнання. Змінилася й назва заводу — на честь доньки Олени Павло Іванович назвав Парафіївську цукроварню Оленівською. Зазнала змін і Качанівська садиба. Тут з'явилися водогін, каналізація, електрика й телефон, серед нових будівель постали теплиці, корівники й стайні. А ландшафтний парк був взірцем "рослинної архітектури". Задля розваг у Качанівці збудували кегельбан (по-сучасному – боулінг).

Як і батько, Павло Іванович також ледь не збанкрутував через пожежу –1907 року загорівся Павлівський рафінадний завод. Збитки були значні, та все ж завдяки позикам і кредитам, а також злагодженій роботі команди Павло Іванович відновив виробництво.

"Заповідаю всю мою любов моїй дружині Наталії Максимівні, синові Павлові Івановичу, невістці Вірі Андріївні та моїм дорогим онукам і внучкам. Прошу їх любити одне одного й любити м. Суми так, як люблю я..." [7, с.89], написав у своєму заповіті Іван Герасимович. Він розпорядився виділити півмільйона рублів і земельну ділянку на спорудження колись забороненого кадетського корпусу у Сумах. Павло Харитоненко виконав заповіт батька, щоправда, зміг це зробити лише за вісім років по його смерті. Вартість спорудження корпусу становила 4 млн руб. П. Харитоненко віддав на цю справу 1,5 млн руб. (решту виділив уряд). Сумське кадетське містечко не мало собі рівних. На прохання Павла Івановича корпус визначили як безстановий заклад, де до навчання допускалися не лише діти дворян.

З ініціативи П. Харитоненка впродовж кількох років члени Сумського купецького товариства 5% чистого прибутку від ділових операцій щорічно відраховували у фонд комерційного училища, що відкрилося в Сумах 1913 року.

Павло Харитоненко був попечителем багатьох навчальних закладів, зокрема, як і батько, реального сумського училища й утримував власним коштом підготовчий клас при ньому. Був він і почесним членом Харківського попечительства дитячих притулків, заснував у Сумах дитячу лікарню. А завдяки клопотанню його дружини Віри Андріївні Наталівський притулок для сиріт у Сумах перетворився 1913 року на приватну жіночу вчительську семінарію (першу та єдину в Україні) [6; 7; 11].

Перелік імен українських меценатів дуже широкий, тому неможливо згадати всіх купців і промисловців, гетьманів, священників, що витрачали особисті засоби на науку, мистецтво, добродійність, не думаючи про прибуток. Нам залишається тільки дивуватися, як "бізнесмени" рубежу кінця XIX – почала XX ст. могли і встигали займатися справами фірми і меценатством. Їх подвиг гідний наслідування в ім'я процвітання України.

У минулі часи добродійність була справою звичною і вельми поважаною. Тих, хто допомагав потребуючим в міру своїх можливостей, називали добродійниками, багатих дарувальників – меценатами. Після революції і тих, і інших знищили як клас. Разом з добродійністю. На багато років девізом стала фраза "милосердя принижую людину". Проте сьогодні «раптово» з'ясувалося, що убогість і економічна нестабільність принижують нас куди більше. Держава виявилася не в змозі забез-

печити гідне життя людям похилого віку, сиротам, інвалідам. І тоді, як Фенікс з попелу, почала відроджуватися добродійність.

Продовжують традицію меценатства сучасні бізнесмени. Прикладом є хоча б донецький міський добродійний фонд “Доброта”. Про успіхи і труднощі “другого пришествя” української добродійності розповів директор Фонду Яків Рогалін. За професією Яків Фрідріхович – лікар-проктолог, тому він, як ніхто інший, знає, що нинішнє меценатство розвивається в нас через... терни [4, с.148–156].

За словами директора “Доброти”, основними напрямками діяльності Фонду є підтримка лікарень, дитячих будинків, соціальних організацій, боротьба з жебрацтвом, реабілітація колишніх ув’язнених, екстрена медична допомога.

Практично щодня фонд “Доброта” одержує 6–8 пожертвувань. А ось керувати непростим добродійним процесом дійсно може тільки людина багата, у якої не буде спокуси включити в число потенційних облагодіяних самого себе. Саме так вважає директор фонду “Доброта”. Причому не просто вважає, а доводить власним прикладом: веде успішний бізнес, їздить на джипі і щомісячно перераховує свою зарплату практикуючого лікаря-проктолога до свого ж фонду. Отже, не все в добродійності робиться... через терни.

2004 року сума податкових пільг, одержаних українськими підприємцями, які займаються доброчинністю, склала 20 млн.грн. У той же час в США гроші, виділені на меценатство, обчислюються сотнями мільярдів доларів. На думку експертів, досягти таких показників Україні серед іншого не дозволяє непостійність податкового законодавства, яке обертається практично подвійним оподаткуванням підприємств.

Сьогодні українські компанії можуть здійснювати пожертвування в розмірі від 2% до 5% свого чистого доходу за звітний фінансовий рік. Водночас радник Президента з питань культури – народний артист України Володимир Гришко пропонує прийняти новий Закон “Про меценатство”, в якому передбачено довести ці показники до 20%, як це прийнято в міжнародній практиці.

Експерти ж вважають, що необхідно не тільки підвищити граничний рівень засобів, які можуть перераховуватися на потреби соціальної культури, але і знизити його нижню планку. “Це дозволить невеликим компаніям віддавати на добродійність стільки, скільки вони можуть собі дозволити. Адже для малого бізнесу поріг у 2% є істотним. Знизивши його, нам вдасться залучити в меценатство не тільки мультинаціональних виробників, але й підприємців”, – уточнив в. о. голови правління Першого українського міжнародного банку Олександр Довгополук [1, с. 28].

Також, на думку експертів, перешкоджає широкій практиці меценатства серед вітчизняних бізнес-структур визначення, яке дає меценатській діяльності діючий Закон України “Про добродійність і добродійні організації”. Він розмежовує поняття “меценатство” і “спонсорство”. Так, займатися меценатством можуть тільки фізичні особи, оскільки добродійна допомога, що надається юридичними особами, у тому числі і фінансовими установами, підпадає під визначення “спонсорство”. При чому спонсорство одночасно має ознаки, властиві і добродійній діяльності, і рекламним заходам.

За словами голови Комітету Верховної Ради з питань культури і духовності Леся Танюка, неврегульованим залишається питання вибору об’єкта для меценатської підтримки і контролю за цільовим використанням засобів у повному обсязі. Нерідко добродійна фінансова допомога є інструментом для відмивання грошей і лобювання інтересів “дружніх” структур [1, с. 17].

Відомо, що добродійність – велика справа великих людей. Громадськість чекає від сучасних підприємців не тільки економічних результатів, а й участі у вирішенні суспільних проблем, адже сприятливе суспільство створить сприятливіші умови для функціонування бізнесу.

Власникам, як нікому, відомо, що таке суспільна відповідальність за десятки і сотні людей, що працюють на їхніх підприємствах. Варто розширити сферу цієї відповідальності і допомогти тим, кому це дуже потрібно, – дітям і іншим малозабезпеченим верствам населення. Це дозволить гордитися собою і тією новою Україною, яку усі ми створимо своїми добродійними вчинками і відповідальним ставленням до вирішення суспільних проблем.

На гербі сім'ї Терещенків написано: "Прагнення до суспільної користі". Відродимо це прагнення в наших серцях і в наших справах! Ми змінимо Україну, а Україна змінить світ. Тож разом відродимо кращі традиції української добродійності.

Література:

1. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: інформаційно-аналітичні матеріали/ Кол. авторів: В.А. Головенко та О.О. Яременко (керівники) та ін. – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. – 191с.
2. Духовна велич України: науково-публіцистичний збірник/ Упорядник: І.І. Навиченко (кер.) – К.: Просвіта, 2004. – 248 с.
3. Журавльова Т. Нащадки мецената. – К., Просвіта, 1998. – 123 с.
4. Іваненко А. Історія українського підприємництва. – К.: 2002. – 187 с.
5. Історія української філософії: Хрестоматія. Упорядник М.В. Кашуба. – Львів.: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 356 с.
6. Казанська Т. Історія підприємництва в Україні (на матеріалах торгово-промислової статистики ХІХ ст.) – К.: Просвіта, 1999. – 75 с.
7. Мельничук Г. 1000 незабутніх імен України. – К.: Либідь, 2002. – 119 с.
8. Огородник І.В., Русин М.Ю. Українська філософія в іменах.-К.: Либідь, 1997. – 327с.
9. Осмоловський С. З історії станово-корпоративної організації українського купецтва у ХУІІІ-ХІХ ст.. – К.: Просвіта, 2001. – 138 с.
10. Основи підприємницького дела (Благородний бізнес) под ред. Ю.М. Осипова. – М., 1992, - 320 с.
11. Слабошпицький М.Ф. Українські меценати: Нариси з історії української культури / 2-ге вид., доповн. – К.: Вид-во М.П.Коць; Ярославів Вал, 2006 – 416с.
12. Українська душа. Збірник статей. – К.: Наук. думка, 1991. – 187 с.
13. Філософія Відродження в Україні – К.: Наук.думка, 1990. – 334 с.

**PATRONAGE AS AN ASPIRATION FOR PUBLIC BENEFIT IN UKRAINE
"A GOOD ON ORDER IS NOT GOOD" I.TURGENEV**

Iryna Zherybylo

*L'viv Banking Institute of the National Bank of Ukraine,
Shevchenko Ave., 9, L'viv, 79005, Ukraine, zherybylo@lbi.wubn.net*

The process of formation of patronage in Ukraine, its role and importance for economic and social development of state and society is viewed. Best traditions of Ukrainian charity are followed and proved that there were different people conducted patronage but they had a common idea – prosperity of Ukraine.

Key words: patronage, charity, sponsorship, public benefit.